

SPOLEČENSTVÍ S PAPEŽEM, NE POD PAPEŽEM

Reinhard Frieling

GEMEINSCHAFT MIT, NICHT UNTER DEM PAPST

Četní katolíci trpí tím, že mají papeže. A četní protestanti trpí tím, že papeže nemají. To je dojem, který mám často při ekumenických konferencích. To je sice úsměvné, ale hledáme-li společenství katolické a evangelické církve, příliš nám to nepomůže.

Jako evangelického křesťana se mne vážněji dotýká, když mi katoličtí přátelé řeknou: „Nechápeme, proč vy protestanti neuznáváte papežství. Je bez diskuse, že každý má nějakého otce, ale jiná věc je, zda děláme vše tak, jak otec nařizuje. Řím je daleko.“

V ekumenickém dialogu se otázka klade takto: Nepotřebuje křesťanstvo nějakou univerzální strukturu jednoty, aby uplatnilo hlas evangelia v problémech lidstva? Nemohly, neměly by ostatní církve uznat papeže jako mluvčího a hlavu křesťanstva – už vzhledem k početní převaze katolíků a k reálným, též politickým možnostem papežství? Snad ne podle božského, nýbrž podle lidského práva a na základě církevně-ekumenické rozumové úvahy.

Pro evangelickou teologii je v zásadě možno uvažovat tímto směrem. Především luteráni nikdy principiálně neodmítli papežství jako lidské a církevní zřízení. Melancthonův traktát o papežské moci se dokonce dostal do souboru vyznavačských spisů. Ale křesťané reformovaného křídla zde měli vždy zásadní pochybnosti.

Moje formulace „Společenství s papežem, ne pod papežem“ mění starou římskokatolickou formuli, podle níž se jednota církve uskutečňuje ve společenství „s papežem a pod papežem“, „*cum et sub Petro*“. Moje změna není žádnou staroprotestantskou polemikou a nevyvěrá z potřeby se odlišit. Je pokusem z evangelické strany informovat o naší naději v univerzální úřad celé církve, který by nepožadoval ani odstranění papežství ani podrobenost papeži. Existuje vyšší ekumenické společenství bez toho, že by některá církev se musela vzdát své identity?

Otázku papežství je možno pojednat jen v souvislosti s širším pochopením církve a ekumeny. Proto začnu s několika všeobecnými odkazy k perspektivám evangelicko-katolického dialogu.

I. EKUMENA

1. Reorientace perspektivy

To, co spojuje, je podstatnější než to, co rozděluje.

Ekumenické dění nás – narozdíl od dřívějších konfesionalistických polemik – naučilo hledat společenství v základech víry a v tomto světle vidět a posuzovat trvajících rozdíly. Dříve tomu bylo naopak: často stačilo konstatovat blud v jediné otázce nauky, aby byl člověk vyloučen jako kacif.

Společně věříme, že žijeme z Boží lásky, zjevené v Ježíši Kristu, že jsme svým křtem údy jednoho těla Kristova, že naše jednota je nám předem darována. V této perspektivě Boží lásky a milosti nemá smysl určovat, kdo má víc a kdo méně: zde existuje jen společenství víry. Tento základní konsensus není laciným konsensem v minimu, v nejmenším společném jmenovateli. Být společně údy těla Kristova je ten největší společný jmenovatel!

V evangelicko-katolickém dialogu církve došly k tomuto souhlasu v christologii a v otázce ospravedlnění z milosti. Řím a Světový luterský svaz to v tomto či příštím roce potvrdí oficiálně.¹ Ale problém ještě trvá, neboť obě strany vyvozují z tohoto základního souhlasu odlišné důsledky. Proto moje druhá teze:

2. Různost v jednotě

Ve víře v Krista jsme jednotní, nejednotní jsme však v otázce, co máme věřit o církvi a její autoritě, jakož i o autoritách v církvi.

Základní otázka zní: Jak církev reprezentuje Krista? Podle II. vatikánského koncilu církev – v analogii ke Kristu – srůstá z prvku božského a z prvku lidského, takže může být označena za svátost spásy a svátost světa. Konstituce o církvi říká v odstavci 8: „Tato církev, ustanovená a uspořádaná na zemi jako společnost, subsistuje (uskutečňuje se) v katolické církvi a je řízena Petrovým nástupcem a biskupy ve společenství s ním.“

Zde je zdůvodněno, proč struktura církve, a též úřad papeže, nejsou pokládány za pouhé historicky vzniklé podoby církve, nýbrž podle katolického pojetí jsou součástí víry. V katolicko-luterském dialogu praví katoličtí partneři: „Přijetí úřadu papeže je pro nás nezbytné, neboť věříme, že vychází z vůle Boží pro jeho církev“.²

¹ Sr. Společné prohlášení k učení o ospravedlnění, vydané Světovým luterským svazem a Papežskou radou pro jednotu křesťanů.

² „*Amt und universale Kirche*.“ Dokument skupiny pro dialog mezi evangelickou luterskou a římskokatolickou církví v USA (květen 1994). – Různá stanoviska k papežskému primátu

Evangelické pojetí vztahu mezi Kristem a církví klade důrazy jinak. Základem je myšlení spíše funkcionální, orientované na Kristově díle pro nás. Církev pak je chápána jako příjemkyně a správkyňe darů spásy, ne jako svátost. Tak jako ospravedlněný křesťan je „*simul iustus et peccator*“, tak je i církev, to společenství svatých, vždy jen spravedlivá a hříšná. Dělá se zřetelný rozdíl mezi „původem a základem církve“ („z čeho církev žije“) a „podobou církve“ („jak církev žije“).³ Podoba církve zajisté není libovolná – vždyť církev musí vždy dávat prostor svědectví a službě evangelia. Rozličné řády církve jsou legitimní, pokud se podřizují Božímu slovu. To konkrétně, pro protestantský pluralismus i pro evangelicko-katolický dialog, znamená, že „žádná historicky vzniklá forma vedení církve a žádná struktura úřadu nesmí a nemůže platit za základní podmínku pro společenství mezi církvemi a pro jejich vzájemné uznání“.⁴

Na jedné straně tedy: hierarchická struktura jako Boží vůle, na druhé straně: otevřenost pro dějinně proměnné struktury církve – to je, co ekumenu vede do zajetí otázky úřadu. Z tohoto zajetí vybědne jen tehdy, budeme-li ve světle základního konsensu víry společně naslouchat Božímu slovu a jeden druhému a společně hledat cesty porozumění a dorozumění.

Pro evangelické církve to znamená, aby otázce univerzální ekumenické struktury církve věnovaly větší pozornost než dosud.

3. Jednota v různosti

Protože evangelium musí být zvěstováno slovem i skutkem na všech úrovních života církve, je globální struktura jednoty církve nezbytná.

Ekumenické hnutí je reformace 20. století. Světová rada církví, k níž patří téměř všechny církve mimo římskokatolickou, je nástrojem, umožňujícím rozhovor o představách ekumenických cílů a co nejužší spolupráci na celosvětové úrovni. Zavedlo by nás daleko od tématu, kdybychom to chtěli v detailech vyložit.

Pro rozhovor s církví římskokatolickou se problematika cíle ekumenických snah soustřeďuje k otázce, jak naložit s nárokem na papežský primát. Proto nyní vyložím postoj ne-katolických církví k tomuto nároku. Půjde především o otázku nástupnictví Petrova, o Řím jako centrum a záruku

viz: H. Stirniman / L. Vischer (ed.): *Papstamt und Petrusdienst*, Frankfurt 1975, s. 91–140, zde: s. 127

³ Leuenbergské společenství církví: *Církev Ježíše Krista. Reformační příspěvek k ekumenickému dialogu o jednotě církví* (1995, česky „Na cestě k jednotě“, Praha 1996).

⁴ Tamtéž, s. 30

jednoty a o dogmatizaci nároku na primát na 1. vatikánském koncilu. V závěru si položím otázku, jak by bylo možné společenství ostatních církví s papežem.

II. NE POD PAPEŽEM

1. Petr nebyl papežem

Žádná jiná církev nesdílí nárok církve římskokatolické, že „v úřadu biskupů Říma zachovala viditelné znamení a záruku jednoty“ (Jan Pavel II.).

Mezi katolickými i evangelickými biblisty panuje široká shoda v názoru, že „papežství v jeho rozvinuté podobě není možno promítnout zpět do Nového zákona“.⁵ Historický Petr nepochybně zaujímal při Ježíšově působení a v rané církvi význačnou – Kristem mu přičtenou – pozici, především v Jeruzalémě. Jeho apoštolská služba po odchodu z Jeruzaléma byla službou putujícího apoštola, nesvázanou s žádnou místní obcí, kterou založil nebo navštívil. Postavení a pověření dvanácti učedníků (apoštolů) symbolizovalo plnost nového Božího lidu v období k dvanácti kmenům Izraele. Jejich působnost byla omezena jen na dobu jejich života. Nikde není zmínky o ustanovení nástupců kolegia dvanácti apoštolů, ani o nástupci Petra. Mučednická Petrova smrt v Římě neznamená, že byl biskupem římským a že příští biskupové Říma jsou nástupci Petrovými a přebírají jeho vedoucí úlohu, a to exkluzivně, ne například Petrovi nástupci v Jeruzalémě či Antiochii, kde také delší dobu působil.

Křesťanská obec v Římě po zániku Jeruzaléma dosáhla zvláštního postavení, jež souviselo s přirozenou vahou hlavního města a s mučednickou smrtí Petra a Pavla. Tato autorita „církve v Římě“ se později přesunula na „apoštolský stolec“ a posléze na toho, kdo na tomto stolci „seděl“: na biskupa v Římě. Tvzení, že římský biskup je nástupcem Petrovým, se poprvé objevuje v r. 256 u Štěpána I.

Tato fakta vážně nezpochybnuje žádný historik, ani katolický. Je tudíž s podivem, že dosud, včetně nedávné encykliky „Ut unum sint“, se tvrdí, že Ježíšova slova a slova Vzkříšeného, adresovaná Petrovi, lze vztáhnout na římského biskupa a odvozovat z nich pravomoc primátu Bohem chtěného.

Pochopitelnější, ale také problematický, je odkaz na to, že římská církev byla ve svých dějinách, a též v nároku na primát, vedena Duchem svatým.

⁵ *Der Petrus der Bibel. Eine ökumenische Untersuchung der luth.-kath. Dialoggruppe in den USA.* Vyd. R. Brown aj., Stuttgart 1976, s. 18.

Prohlásit tento odkaz za věc víry – a nesouhlas s ní za důvod k vyloučení ze společenství církve – by znamenalo, že mimobiblická tradice se stala pramenem zjevení. Na tomto místě protestují také východní pravoslavné církve, které mohou uznat historicky vzniklý čestný primát římského biskupa, ale dogmatický nárok na primát striktně odmítají.

2. Papež není jediný Petr

Křesťanská pravda nemusí být reprezentována primátem jedinice nebo jediné centrály, nýbrž prosazuje se dialogicky při naslouchání Božímu slovu v křesťanstvu mnoha center.

V debatách o Petrovi a o papeži hovoří katoličtí teologové o tom, že už v Novém zákoně začíná „petrovská typologie“. Odtud je prý možno nazývat vedoucí funkci v církvi funkcí petrovskou a odvozeně mluvit o „petrovské službě“ či „petrovském úřadu“. Tyto pojmy se ovšem v Novém zákoně neobjevují a nejsou vztaženy na jednu osobu a nejsou ani věcně přiměřené, myslíme-li při nich na úřad papeže.

Ekumeničtí patriarchové cañhradští neustále zdůrazňovali, že Petr a ostatní apoštolé mají své nástupce ve všech biskupech. Ještě v prosinci 1995 to řekl patriarcha Bartolomeus v proslovu k biskupské konferenci ve Švýcarsku a jeho předchůdce, patriarcha Demetrios prohlásil při návštěvě kardinála Willebrandse v r. 1973: „Abychom mluvili jasně, upřímně a povlivě jeden k druhému a k celému světu, musíme opakovat a zdůraznit: Žádný biskup křesťanské církve nemá Bohem či lidmi svěřené univerzální privilegium nad celou jednou, svatou, obecnou a apoštolskou církví; my všichni, ať v Římě nebo v kterémkoli jiném městě ... jsme prostě spolubiskupové, podřízení jedinému nejvyššímu knězi, hlavě církve, našemu Pánu Ježíši Kristu podle prastarého a uznaného hierarchického řádu“.⁶

Z evangelického pohledu se vůči tvrzení o typologických petrovských funkcích klade otázka, jak má vypadat strážná služba při zvěstování evangelia. Nový zákon svědčí o tom, že „petrovskou funkcí“ vedení církve a utvrzování bratří a sester ve víře vykonávali i další: Pavel, bratr Páně Jakub, evangelisté, kteří sestavovali evangelia ke vzbuzení víry a jednoty, a mnohé jiné „sloupy“ v Jeruzalémě i jinde. Ti všichni nesou starost o jednotu a rozličnost zvěstování evangelia.

Ve své funkci pro jednotu církve nemá Petr své nástupce jen v biskupech, jak tvrdí pravoslaví. Řeknu s Lukášem Vischerem, někdejšími dlouholetým

⁶ Cit. podle: Damaskinos Papandreou: Überlegungen zur Primatsfrage. In: H. Stirnimann – L. Vischer (uv. dílo), s. 54

ředitelem Komise pro víru a řád Světové rady církví: „Petr má v církvi ne jednoho, nýbrž mnoho nástupců. Duch svatý pečuje nejen o jednu sukcesi, nýbrž o mnoho charismatických sukcesí“.⁷ L. Vischer připomíná ekumenické působení například M. L. Kinga, D. Bonhoeffera či papeže Jana XXIII.

Charismatická petrovská služba v těchto nástupcích ovšem ještě neřeší problém církevních struktur. Proto je důležité jiné upozornění. První velký spor křesťanských dějin, spor mezi křesťany z židů a křesťany z pohanů, nebyl vyřešen z pozice petrovského primátu, nýbrž konciliárně při tzv. apoštolském koncilu (Sk 15). I později měl Řím rovnoprávné postavení s jinými metropoliemi. Řím byl jen západní latinský patriarchát, jehož nároky na primát ostatní patriarcháty nikdy neuznaly. Proč by tedy i dnes – jako v rané církvi – nemohlo být řešením multicentrické křesťanstvo ve vzájemném konciliárním společenství, řešením vhodným a evangeliu přiměřeným?

To nemusí nutně vést k odbourání papežství, pokud římskokatolická církev jako součást církve Kristovy na něm bude chtít trvat. Otázkou však je, zda a jak může římskokatolická církev uznat ostatní církve za své sesterské církve, které mají své vlastní, nezávislé duchovní a geografické centrály. Překážku zatím nepřekonatelnou položil I. vatikánský koncil, když vyhlásil jurisdikční primát a neomylnost papeže za katolické dogma. Tím se hierarchická struktura pro katolíky stala otázkou víry, ne otázkou řádu. Právem k tomu řekl papež Pavel VI. v roce 1969: „Jsme si plně vědomi toho, že papež je nejděší překážkou na cestě k ekumenismu“.⁸

3. Katolická šíře a římská těsnost

Svazovat poslušnost víry vůči Bohu a církevní poslušnost vůči učitelskému úřadu navzájem tak těsně, jak to činí římskokatolický systém, není ekumenicky verifikovatelné.

Soustředění univerzálního úřadu jednoty na jednu osobu a jednu geografickou centrálu hodnotí římskokatolická církev jako plnost katolicity. Mimo její hranice je možno najít jen „četné elementy posvěcení a pravdy“ (LG 8). Ostatní církve argumentují obráceně. Koncentrace na jednu osobu (papeže) a jednu centrálu (Řím) znamená partikularizaci a konfesionalizaci katolické církve. V pohledu pravoslavní není katolická církev církví mateřskou, z níž se pravoslavné církve v 11. století odštěpily, nýbrž je to

⁷ L. Vischer: Petrus und der Bischof von Rom – ihre Dienste in der Kirche; tamtéž s. 41.

⁸ AAS 59, 1969, s. 418. Též: Materialdienst des Konfessionskundlichen Instituts 28, 1977, s. 52nn.

patriarchát Západu, nárokuje si primát. V pohledu církví reformačních je tato církev svým dogmatizovaným nárokem na primát jen jednou konfesijní církví vedle jiných.

V Římě – místo aby se chránila rozmanitost legitimních teologií – se často vyhláší jedna určitá teologie za normativní. Řím to ovšem nechce a například papežovy cesty mají signalizovat respekt k legitimní rozmanitosti katolicismů. Avšak v celé řadě otázek nauky často převládá římská těsnost před katolickou šíří.

Zde nejde o moderní či postmoderní pluralismus s nebezpečím libovůle – jako by církev nebyla ničím jiným, než volným trhem způsobů víry, kdy si každý věří to, co chce. Něco takového si nepřeje žádná církev. Jde o otázku, jak zachovat pravdu evangelia. Mohou ji lidé neomylně uchopit, artikulovat a ztvárnit? Nebo předpokládá pravda – Kristus sám – zásadně jiný přístup: osobní a dialogický, a tím umožňuje svobodu a dějinně podmíněnou rozmanitost?

Ze strany evangelické říkám, že pravda se děje permanentním zvěstováním Božího slova, v bohoslužbě, v kázání i jinde, kde lidé Boží slovo slyší a zachovávají. Veřejný úřad zvěstování v sobě zahrnuje také vedení církve, ale stále s výhradou kolegiální, společenstevní formy a s výhradou principiální lidské a církevní omylnosti.

Církev pravoslavné odvozuje své výhrady proti primátu jedinice v církvi od povahy církve jako mystéria. Papežský nárok na primát je pro ně ničivým zásahem do eklesiální svátostné struktury. Západní idea práva je podle nich změnou starokřesťanské formy a překrývá, ano dusí svátostnou povahu církve. Kardinál Ratzinger výstižně shrnul pravoslavné výhrady takto: „Papežství není svátost, nýbrž pouze právní institut; tento právní institut však se povýšil nad svátostný řád“.⁹

Evangelické výhrady se podobně týkají i toho, že systém víry a církve, soustředěný k primátu a Římu, téměř ztotožnil poslušnost víry vůči Bohu s církevní poslušností vůči v posledu neomylnému magisteriu. Věroučná přísaha, kterou musí skládat všichni katoličtí nositelé úřadu, požaduje vyznávat vše, co je obsaženo v Božím slovu podle Písma, v tradici a římském magisteriu. A ve formulaci z roku 1989 jde ještě dále: „Zvláště pak se s nábožnou poslušností vůle a rozumu připojuji k oněm článkům nauky, které vyhlásí buď papež nebo kolegium biskupů, pokud vykonávají autentický učitelský úřad, a to i tehdy, když nemají úmysl tyto články vyhlásit za definitivně závazné“.¹⁰

⁹ Joseph Ratzinger: Prognosen für die Zukunft des Ökumenismus, in: Bausteine 1977, 65, s. 7.

Ve znění této přísahy je zřejmé, jak těsně spolu souvisí primát jurisdikce a dogma o neomylnosti a co to znamená, žít a působit „s papežem a pod papežem“. Evangeličtí křesťané nesouhlasí s tím, že otázky řádu jsou vydávány za věc víry, bezpodmínečně platnou, a když se vyžaduje souhlas i s nedefinitivně formulovanými otázkami víry formou vyznání víry a poslušnosti vůči římské kurii. Nemusíme být proroky, abychom viděli, že tento model jednoty víry a církve nepřevezme žádná jiná církev.

Co tato skutečnost znamená pro ekumenu? Je ekumena beznadějně mrtva? Je myslitelná jen jako „ekumena návratu“ do jednoty „s papežem a pod papežem“ – a je tedy iluzí?

Mnozí skeptikové jsou toho mínění, ale já se s těmito aporiemi nehodlám smířit. Ve světle toho, co jsem z kraje naznačil o společenství v základních věcech víry v Trojjediného Boha a jeho spásné působení, se pokouším dál hledat společenství církví ve Slovu a svátosti, stranou alternativy: buď papežství odbourat nebo se papeži podrobit.

III. SPOLEČENSTVÍ S PAPEŽEM

1. Spojení pod evangeliem

Společenství církví a papežem je možné, je-li artikulováno společné pochopení evangelia a nebude-li papež od ne-katolických církví požadovat uznání svého primátu jurisdikce a uznání dogmatu o neomylnosti.

Evangelicko-katolický dialog docílil pozoruhodnou míru shody v otázkách víry – nehledíme-li na problém úřadu. V učení o ospravedlnění existuje konsensus v základních pravdách. Ale z tohoto souhlasu se vyvozují nestejně důsledky v eklesiologii a v učení o svátostech.

Jak vyjít ze zajetí v otázce úřadu? Oblouk napětí o zřejmím dvěma citáty a budu pak hledat prostředkující řešení.

Při příležitosti první papežovy návštěvy v Německu 1980 byla v memorandu prominentních evangelických křesťanů formulována tato otázka: „Může se papež v zájmu jednoty církve zřici historicky vzniklých pravomocí a uvést do pohybu takový ekumenický vývoj, v němž by se od nekatolických křesťanů nepožadovalo uznání dogmatu o neomylnosti a uznání primátu jurisdikce?“¹¹

V encyklice o ekumenismu (*Ut unum sint*, 1995) věnuje papež Jan Pavel II. pozornost prosbě, aby „nalezl způsob, jak vykonávat primát; způsob,

¹⁰ Otištěno v: *Materialdienst des Konfessionskundlichen Instituts* 40, 1989, s. 80.

¹¹ Tamtéž 31, 1980, č. 5.

který by nezpochybnil to, co je pro toto poslání zásadní, byl by však otevřený nové situaci“. A hned zve k dialogu: „Nebylo by možné, aby reálné, i když nedokonalé společenství, které mezi námi existuje, přesvědčilo církevní představitele i jejich teology, aby se se mnou spojili v trpělivém a bratrském dialogu, v němž bychom upustili od malicherných sporů a naslouchali jeden druhému...?“¹²

Na jedné straně nezpochybnit to, co je zásadní, na druhé straně nečinit uznání dogmat I. vaticana podmínkou společenství s jinými konfesemi: jde to dohromady?

Na prvním místě musíme věnovat pozornost vnitrokatolickým snahám o obnovu papežství. Diskuse se v posledních desetiletích vedou z hlediska „kolegiality“ a „subsidiarity“, ale ještě z nich nebylo nic recipováno. Naopak se jako protiopatření proti domněle bezbřehému pluralismu objevují tendence centralistické. V oblasti jurisdikční je to mj. nový Kodex kanonického práva (1983), v oblasti učení je to tzv. Světový katechismus, věroučná přísaha, papežská rozhodnutí s nárokem na definitivní platnost, např. v otázce vyloučení žen z kněžství. Nemohu nyní vcházet na vnitrokatolické diskuse. Soustředím se na otázku ekumenického rozšíření principu subsidiarity.

V kontextu církevních struktur znamená subsidiarita toto: Co je možno přiměřeně rozhodnout v menších útvarech církevního života, nemá být přesouváno na představitele se širší odpovědností. Tuto myšlenku ekumenicky artikuloval v 70. letech münsterský biskup Heinrich Tenhumberg s oporou v teologovi Josephu Ratzingerovi. Jejich heslem bylo: „korporativní znovusjednocení“ a „církevně-organická unie“. Navázali na model sesterských vztahů mezi místními církvemi v prvním tisíciletí. Podle něj by evangelické církve – vyjasní-li se otázka svátostného kněžství – mohly mít právní postavení jako východní patriarcháty. Podle biskupa Tenhumberga by evangelická strana musela „uznat pokračování biblického úřadu Petrova v biskupu římském, ale římskokatolická strana by netrvala na tom, aby praxe jurisdikčního primátu, jak se v ní vyvinula do dnešní podoby, byla rozšířena stejným způsobem i na církve reformační“.¹³

Myšlenka dobrovolného omezení papežské pravomoci tedy není přemrštěným požadavkem evangelíků, nýbrž má svůj původ ve vnitro-

¹² Encyklika „*Ut unum sint*“ 95 a 96.

¹³ H. Tenhumberg: Kirchliche Union bzw. korporative Wiedervereinigung. In: W. Danielsmeyer – C.H.Ratschow (Ed.): Kirche und Gemeinde (Festschrift für H. Thimme), Witten 1974, s. 22–33.

katolických diskusích. V podobném smyslu vyznívají i proslavené teze Rahnera a Friese (*Einigung der Kirche – reale Möglichkeit*, 1983)¹⁴ anebo stanovisko katolických biskupů v katolicko-luterském dialogu v USA.¹⁵ Řečeno bez obalů: Primát je dogmatizován, ale to neznamená, že jej papež vždycky aplikuje.

Všechna tato katolická vota ovšem směřují k ekumenicky uznanému papežskému úřadu. Za římskokatolickou církev hovoří reprezentativně Werner Löser SJ o potřebě reformy ve všech církvích, aby bylo dosaženo největší možné katolicity a šíře, „aby církve dosud oddělené našly své místo uvnitř obnovené římskokatolické církve, aniž by se vzdaly svých tradic, inspirovaných Duchem svatým“.¹⁶

Povšimněme si, že se zde nepropaguje „ekumena návratu“, nýbrž společně se hledí do budoucnosti. Z evangelické strany ovšem musíme pojmenovat také to, co je na těchto pokusech neuspokojivé, ano nerealistické. U Tenhumberga a i u Lösera je myslitelná jen instituční integrace do římskokatolické církve, sice ne jako absorpce, avšak přece snad jako společenství „s papežem a pod papežem“. Dogma o úřadu nástupce Petrova s nárokem na poslední neomylnost a s modifikovaným primátem jurisdikčním by měli všichni akceptovat. Všechny pravoslavné a evangelické hlasy s tím, pokud je mi známo, nesouhlasí. Náhrada hesla „Zpět do Říma“ heslem „Vpřed k Římu umírněnějším“ nesplňuje představu nekatolických církví o cíli ekumenických snah.

Prosba nekatolíků, aby se papež zřekl své autority pro jejich oblast, vychází spíše z toho, že dogmata I. vaticana nemusejí být přijata, že však na základě společenství ve fundamentálním obsahu víry nekatolické církve respektují, že katolická církev zachovává svou identitu papežským úřadem. Toto katolické vyznání neruší společenství ve Slovu a svátosti s jinými církvemi, pokud papež i bez souhlasu s I. vaticanem uzná evangelické a pravoslavné církve za součást jediné církve Kristovy. Evangelická koncepce „společenství s papežem“ vyžaduje ovšem i od evangelických církví nové impulsy, na něž závěrem upozorním.

¹⁴ H. Fries – K. Rahner: *Einigung der Kirche – reale Möglichkeit*. Freiburg 1983, zvl. teze 3.

¹⁵ Viz pozn. 2, s. 107.

¹⁶ W. Löser: *Das Einheits- und Ökumenismusverständnis*. In: týž: *Die römisch-katholische Kirche (Die Kirchen der Welt sv. 20)*, Frankfurt 1986, s. 343.

¹⁷ Bericht aus Uppsala 68. Ženeva 1968, s. 14.

2. V konciliárním společenství

Konciliární společenství konfesí je biblicky přiměřenou a realistickou možností uskutečnit společenství s papežem a jednotu univerzální církve.

Valné shromáždění SRC v Uppsale r. 1968 formulovalo tuto programovou větu: Církve „mají pracovat k okamžiku, kdy vskutku univerzální koncil bude moci opět mluvit za všechny křesťany a ukazovat cestu do budoucnosti“.¹⁷

Dva problémy činí potíže: Tvoří koncil jen biskupové ve smyslu katolického a pravoslavného církevního práva, nebo reprezentuje koncil celý Boží lid, v němž se řídících funkcí ujímají ordinovaní a neordinovaní? – Kromě toho je třeba věnovat pozornost starému problému vztahu mezi konciliarismem a papalismem.

Problematikou ordinovaného úřadu a úřadu biskupa se zabývaly nečetné dialogy, aniž dosáhly konkrétních výsledků, které by církve oficiálně recipovaly. Nadějná perspektiva se ukázala vždy, když každá zúčastněná strana vyložila své teologické nebo duchovní intence. Která pravda má být chráněna autoritou, kterému nebezpečí libovůle má být zabráněno?

Já sám se nevzdávám naděje, že vzájemné uznání úřadu bude jednoho dne možné – přes některé rozdíly v chápání. Evangelická teologie si musí dát práci a evangelickou ordinaci jako přijetí pověření od Boha interpretovat tak, aby katolická církev a církve pravoslavné v ní poznaly ten podstatný a starocírkevní zájem, který ony samy spojují s úřadem zvěstování, vysluhování svátostí a vedení církve. Musí také vysvětlit, že naše pojetí biskupského úřadu v historické apoštolské sukcesi je v evangelické ordinaci implikováno a že nemáme v chápání úřadu žádný *defectus*. „Uznání“, nikoli „integrace“ je prvním ekumenickým cílem.

Dále je nutno ekumenicky vypracovat společné univerzální struktury. Dnešní ekumenické rady aj. jsou formou předběžnou.

Cesta ke konciliárnímu společenství konfesí je ještě dlouhá. Pokládám ji však za jedinou možnost, jak překonat alternativu: odbourat papežství – podrobit se papeži.

3. S římským biskupem jako promotorem jednoty

Papež jako hlava největší křesťanské církve se může chápat iniciativy za povšechnou církev a v mimořádných situacích po dohodě s dalšími promluvit jménem celého křesťanstva.

Od času Řehoře Velikého v r. 600 je papež také nositelem titulu *servus servorum Dei*. Mám za to, že všechno křesťanstvo by uvítalo, kdyby biskup

Říma opravdu sloužil všem a své historické pravomoci neužíval jako primát práva a moci kurie.

Sním o služebníku jednoty, který třeba jako předsedající koncilu uzná usmířenou odlišnost církví, který bude vést dialogy a smiřovat, spíše než udělovat audience, činit definitivní závěry a osobovat sobě či své kurii rozhodování v personálních věcech. Sním o papeži, který dovolí otevřený stůl Páně a řekne katolíkům, že splnili svou nedělní povinnost návštěvou evangelické či ekumenické bohoslužby. Sním o společenství s papežem, ne pod papežem, v němž papež společně s představiteli církví v Jeruzalémě, Cařihradě, Moskvě, ve Wittenbergu, Ženevě a Canterbury, se chopí iniciativy ke svolání univerzálního ekumenického koncilu, při němž všichni přijmou pozvání Kristovo k jeho svaté Večeři a společně řeknou světu, co svět tak tuze potřebuje slyšet: „Sláva na výsostech Bohu a na zemi pokoj.“

Poznámka: Německý originál této přednášky vychází zároveň v časopisu „Ökumenische Rundschau“ č. 2/1998.